

Dr. Esztegár Vártán József.

Dr. Esztegár Vártán József.

1843 - 1886.

Azon idő óta, hogy a magyar nemzet bennünket örményeket szives vendégszeretettel befogadott, a magyarhoni örmény kolóniák sok jeles férfit adtak a magyar hazának s az egyháznak, kik kiváló képességeik által fényt árasztottak az örmény névre. Ily jeles férfiú volt dr. Esztegár Vártán József a bécsi mechitháristarend főapátja s selimbriai érsek, kinek életrajzát e néhány sorban adjuk.

Dr. Esztegár Vártán József született 1843. augusztus 13-án Magyarhonban Szamosújvárt örmény kath. szülőktől. A keresztségben Adeodat — Bogdán — nevet nyert. Szülői Esztegár László és Korbuly Mária gyermeköket vallásos nevelésben részesíték; tanulótársai szerették s korát meghaladó komolysága miatt tisztelték. Hajlama a papi pálya iránt korán kitűnt, úgy, hogy már 11 éves korában Bécsbe vitetett fel a mechitháristák zárdájába, hol gyors felfogása-, kitartó szorgalmával, kötelességeinek pontos teljesítésével tünt ki többi társai közül. A szerzetesi fogadalmat 1859 augusztus 24-én tette le és 1862 szeptember 6-án — habár csak 19 éves volt — pappá szenteltetett. Felszentelése után széles működési kör jutott osztályrészeül; mint a szer-

zetesi jelöltek mestere, theologiai tanár, igazgató, helyettes főtitkár, kormánytanácsos a szerzet ügyeiben tekintélyes és kiváló részt vett. 1883-ban dr. Bosági Jakab főapátját Rómába kísérte és itt tudományos képzettsége, a tárgyalt ügyekben tanúsított teljes tájékozottsága által az illetők figyelmét magára vonta. Mindenki úgy nézte őtet, mint a szerzet jövőendő apátját

Az 1883 évi október elseje gyászba ölté a bécsi mechtárista rendet. A rend főapátja dr. Bosági Jakab jobblétre szenderült. P. Limondsián Timotheus, mint legidősebb kormánytanácsos vette át a rend kormányát s vezette az ügyeket az új főapát választásáig.

Nagy felelősség várt a rend tagjaira. A rend viszonyai a főapáti széken oly férfiút kívántak, kiben a tudományos képzettség, szeplőtlen élet és kormányzási képesség egyesüljön. Több tudományos és valóban szentéletű tagja volt a rendnek, kik hivatottsággal bírtak a rend kormányát vezetni, de a rend tagjai a főapátra várakozó nagy feladatok tudatában a szavazatok kétharmadával 1884 július 12-én dr. Esztegár Vártánt választák meg főapátjuknak.

A káptalani gyűlés, melyen Vannutelli bécsi apostoli nunczius elnökölt s melynek főtárgya a főapát választása volt, a rend történetében más tekintetben is igen emlékeztetreméltó volt; mert mint első tárgy e gyűlésben olvasatott fel és vétetett tudomásul a rend új szabályzata, a mikor dr. Esztegár Vártán határozott nyíltsággal a rendi szabályok szigora mellett foglalt állást.

Dr. Esztegár Vártánnak főapáttá lett megválasztása örömet hozott a rend tagjainak; szülővárosa Szamosújvár távirat útján fejezte ki szerencse-kívánatait és XIII. Leo szentséges atyánk ugyanazon év szeptember havában selimbriai érsekké nevezte ki.

Várva várt ünnepe volt a rendnek az 1884. év november 9-ike is, midőn a közszeretben álló főapát az állami hivatalok képviselői jelenlétében Vannutelli érsek által érsekké szenteltetett föl. A rend házában adott lakomán több udvari, követségi kiváló egyéniség, s magas állású egyházi személy jelent meg. A lelkesedés tetőpontját érte

el, midőn a főapát pápa ő szentségét olasz és apostoli magyar királyunk ő felségét német nyelven köszönté fel.

Az ünnepélyek lefolyása után a főapát törhetlen akarrattal a szerzet ügyeinek rendezéséhez fogott; akadályt nem ismerő munkásságának tisztelettel és elismeréssel adóztak a rend tagjai. Rövid ideig tartó kormányzata alatt a pápa ő szentsége s apostoli magyar királyunk rokonszenvével dicsekedhetett s reményt nyújtott, hogy a rend ügyei előnyös lendületet fognak venni.

Már 1885 pünkösöd napján a XIII. Leo pápa ő szentsége által 1885 január 23-án helybenhagyott rendi szabályokat közzéteszi remek előszóval, melyben felszólítja a rend tagjait, hogy a szabályokban kijelölt úton haladjanak, mert csak úgy juthatnak el hivatásuk céljához.¹⁾ 1885. június havában meglátogatja a magyarhoni örmény kolóniákat: Szamosújvárt, Erzsébetvárost, a Kolozsvártt lakó örményeket s mindenütt lelkesült fogadtatásra talált. Szamosújvártt az indóháznál beláthatlan sokaság várja a vasúton érkező főapátot, ki is a plebánia-lakban a papság és a város üdvözlétét szeretettel viszonzozza. A szamosújvári örm. kath. egyház évkönyveiben kitörölhetlen betűkkel van beírva az 1885. évi Világosító-Szent-Gergely napja, midőn a főapát teljes segédlettel és díszben az ünnepi nagymisért tartá. Ily szívesen s örömmel fogadták Erzsébetvároson, Kolozsvártt, hol midőn a tiszteletére adott lakomán magyar nyelven mondott felköszöntőt, a lelkesedés határt nem ismert.

Bécsbe visszaérkezvén újra útra kelt »Kelet« felé, mert személyesen akarta látni kolostorait; a kolostorok ügyeit maga akarta megvizsgálni, hogy igazságosan kormányozhasson. Útja Konstantinápoly-, Aidyn-, Smyrnába valóságos diadal menet volt; mindenütt gyűjtött rendje érdekében — tapasztalokat.

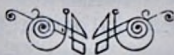
1886 év május havában Rómába érkezett, hogy magát pápa ő szentségének bemutassa és a rend ügyeiben tárgyaljon; de nem hihette, hogy a bécsi anyakolostort többé

¹⁾ Constitutiones congregationis mechitaristarum Viennensium approbatae a Leone XIII. Pontifice optimo maximo, Viennae 1885.

nem fogja látni és nem fogja fogadni a bécsi rendtársak üdvözlését!! Rómából visszatértében 1886. június 23-án érte utól a halál Triestben.

Az általánosan kedvelt főapát váratlan halála nemcsak a rend tagjait rendítette meg, hanem mindazokat, kik a főapátot a közelben s a távolban ismerték. A főapát szülővárosa: Szamosújvár főegyházának nagy harangja búsan hirdeté a nagy veszteséget. A rend kormányához intézett számos részvétirat fényesen igazolta, hogy mennyire szerették az elhunytat. A rend elveszté benne édes atyját, büszkeségét! Porait Bécsbe hozták, néhány napig a templomban ravatalra helyezték és 1886. július 1-én dr. Angerer Eduard által tartott halotti gyászszertartás után a templom sirboltjába helyezték el a feltámadás nagy napjáig. Szamosújvár város közönsége jegyzőkönyvileg fejezte ki részvétét s fájdalmát és elhatározta, hogy arczképét megörökítteti. Sikerült arczképe már a plebániának termét díszíti s örök időkre hirdetni fogja, hogy Szamosújvár, e nagy fiának emlékét méltó tiszteletben tartja!

Bárány Lukács.

Agathangelos örmény történetiró.*)

I.

Tiridat királynak és Világosító szent Gergelynek Agathangelos szerzői neve alatt ismert története kettős alakban, örményül és görögül jutott el hozzánk. A görög szöveg már a tizedik század elején ismeretes volt Metaphrastes Simeon előtt, ki azt saját irmodorában átdolgozta. A kézirat, melyet használt, teljesebb volt a florenczinél,

*) A. Gutschmid, Agathangelos (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, 31-ik köt. (Leipzig, 1877.) — Langlois, Collection. I. stb. — Stilling, Acta 88. Septemb. VIII. — Agathangelos munkájának a mechithárista atyák által kiadott örmény szövege, Velence, 1835. — Storia di Agatangelo, versione italiana. (Velence, 1843.)

melyből Stilting jezsuita atya először bocsátotta közre e munkát. A görög szöveg alapját képezte egy még régibb, Nápolyban, a kilenczedik század során keletkezett latin fordulgozásnak. De a legilletékesebb tudósok egyező véleménye szerint nem a görög, hanem az örmény tekintendő a munka eredeti szövegének.

Hogy így van, kitetszik már a görög szövegnek minéműségéből is, a mely világosan felismerhetőleg magán viseli a fordításnak jellegét. A latin és bibliai kifejezésektől hemzsegő görög társalgási nyelven van írva, tele a legmerészebb szóösszetételekkel, melyek szembeszökően elárulják az eredeti lehetőleg hű visszaadásának igyekezetét. Az átültetés munkája különben szakértelemmel készült, a mit egyebek közt az örmény isten-neveknek az ismeretes görög isten-nevekre való átfordítása is tanúsít. De sűrűn fordulnak elő benne hibák és tévedések is. Hamis feltevés alapján például Khoszrov örmény királyt Ártáván, az utolsó parthus király testvérének nevezi, mert a fordító tudta, hogy Ártáván Valars fia volt s más örmény forrásokból az is ismeretes volt előtte, hogy Khoszrov is egy Valarsnak a fia; azonosította tehát az egyenlő nevű apákat, holott Dio Cassiusból tudjuk, hogy különböző személyek valának.

Más helyeken meg a fordító kiegyenlíteni törekszik az örmény szövegben előforduló ellenmondásokat. Szent Rhipszima kísérlőinek számát 32 helyett ismételve 33-ra teszi, mert az örmény szöveg előbbeni helyein ez a szám fordult elő. Gaina vértanúi halálánál az eredetiben említett két kísérlő helyett háromról beszél, nyilván félreértve a négy czölöpöt, melyek mellett az örmény szöveg egy előbbeni pontja szerint a szent vértanúkat kintózták.

Egyes helyeken a fordító előtte érthetetlen kifejezéseket elhagyott, így p. két ízben a »Palhen ország« felemlítését s ezt a pontot is: »a vitéz néptörzsek és bátor katonák Chushán földjéről s azon túlról.« Néhol megengedte továbbá magának a hosszú eredetinek rövidebbre vonását; egy királyi beszédből p. az országok felsorolását csak részben fordítja le. Egy hosszadalmas rendeletet »s a többi«-vel hamarosan félbeszakít, nyilván azért, mert tartalma egy nyomban rá következő rendeletben ismétlődik. Egyik

szakaszból meg teljesen kihagyta »Világosító szent Gergely taná«-nak lefordítását. Egészben véve azonban mind-ezeknek daczára el kell ismernünk, hogy épen a műnek történeti és politikai szempontból legfontosabb részeit hiven visszaadja a görög átültetés.

Igen érdekes a görög szövegben egy, az előszónak vége s Agathangelos sajátképeni elbeszélésének kezdete közé ékelt szakasz Artashir, Sasan fia hatalmának terjedéséről. Chorenei Mózes történeti művében, a mely szorosan hozzá alkalmazkodik Agathangeloshoz, a legcsekélyebb nyomaival sem találkozunk e szakasz tartalmának, és Pharbi Lázár is, megemlékezvén Agathangelos művéről, csakis az örmény szöveg bevezető sorait emeli ki (Agathangelos előadta s rendszeresen leírta az arsacida Ártában birodalmának hanyatlását s a fennhatóságát Ardashirnak, Sasan fiának), a miből teljes bizonyossággal következtethető, hogy a görög szöveg említettük szakasza mindkettejük előtt ismeretlen volt. Ehhez járul, hogy Agathangelos rákövetkező elbeszéléséhez viszonyítva egészen ellentétes irányzatot is árul el, Artashir dicsőítését czélozván, holott Agathangelos épen ellenkezőleg az ő örmény ellenfele irányában törekszik rokonszenvet kelteni.

A görög fordítónak önkénytes beékelésével van tehát dolgunk, a mely beékelésre indokul részint a tárgynak rokonsága, részint az a körülmény szolgálhatott, hogy magyarázatát találta benne az Agathangelos elbeszélésének elején foglalt azon állítás, hogy az örmény király rangra nézve a második volt a perzsa birodalomban.

Már Stilting megjegyzé, hogy a szóban forgó szakasz tartalma (Ártáván végzetes álmot álmodik, Artashir kedvesének segítségével legyőzi őt s megnyeri a perzsa birodalmat) szintúgy előfordul az új-perzsa történetíróknál is, csakhogy ezek a »kedves«-t nem Artadukt-nak, hanem Gulnar-nak nevezik. Firdusi a Sahnameh-ben az egyes részletekre nézve is épen úgy adja elő a történetet, míg Tabazi, kit az arab s újperzsa történetírók zöme követ, Artashirnak hatalomra jutásáról eltérő, szigorúbban történetileg tartott leírást ad. Firdusinak műve felnyulik a Chedinamehig, melyet Danischver III. Jezdegerd király megbízásából az I. Chosru

által gyűjtött »Királymondák« alapján Pehlevi-ben, 632—636-ban szerkesztett, s a melyet már 731-ben lefordítottak arabra. A görög szöveg említettük szakaszának arab forrására való visszavezetése ellen szól, az időbeli valószínűtlenségtől el is tekintve, a részleteknek, legalább Firdusihoz képest, aránytalanul gazdagabb volta. Csak a »Pehlevi-könyv«-ből, a forrásból magából, vagy a szóhagyományból való leszármaztatás marad tehát fenn. A görög fordító nem mond el mindent, a mit tud; az összefüggésből kitetszik p. hogy egy, Ártáván elődeire vonatkozó rész kimaradt. Firdusi tanúsága szerint pedig egy ily rész előzte közvetlenül meg a kérdéses elbeszélést a pehlevi-i királykönyv-ben, a melyből Tirdusi merített. De a görög fordító szemei előtt kellett lennie annak is, a mi Firdusinál Ártávánnak Artashir által való legyőzete után következik. Ha ugyanis annak kedvesét Gulnar helyett Artadukt-nak nevezi, úgy ez pusztá összecserélés. Artadukt ugyanis annyit jelent, mint »Ártáván leánya,« s Firdusi-ból ismerjük Ártáván leányának történetét, a kit Ardashir trónralépése után feleségül vett. A görög szöveg s Firdusi beosztásának ezen egyenlősége közös irott forrásnak használatát feltételezi. Ám ha a szóban forgó fejezet valóban a pehlevi-i király könyvből vette eredetét, úgy Agathangelos görög fordítójának nyilván az 555—642 évek között kellett végeznie munkáját. A Sassanidák története iránti oly mérvű érdeklődés, a minőt a kérdéses szakasz beékelése feltételez, görög olvasóknál a perzsa birodalom bukása után nem is lenne egy könnyen megmagyarázható.

Az Artadukt leánynév más irányban is felvilágosítást nyújt nekünk. A Sassanidák korában nem ritkák a »dukt«-tal összetett nőnevek, s másfelől a leánynak az apai név vagy annak első része s a »dukt« szó összetétele útján való megjelölése specialis sajátosságát képezi az örménynek; a szóban forgó szakaszhoz tehát örmény közvetítés útján kellett jutnia a görög fordítónak. Ez a közvetítés abból is állhatott, hogy Agathangelosnak fordítója nem volt született görög, hanem örmény, a mi azért is valószínűnek látszik, hogy leginkább így magyarázható meg a fordításnak némely jellemző vonásai, nevezetesen a nem görög-

gös szó-összetétek, az örmény mythológiában való jártaság s egyéb örmény történeti forrásoknak ismerete.

A dagályos, egész terjedelmében csakis az örmény szöveg élén közölt előszót csak kettő tartalmazza azon hét kézirat közül, melyeket a mechitháristák kiadásuknál felhasználtak. Kétségbe is lőn vonva az előszó hitelessége, ámbár maguk a mechitháristák is utalnak arra,*) hogy Chorenei Mózes és még világosabban Pharbi Lázár megemlékeznek ezen előszóról. Hitelessége ellen Langlois felhozza azt is, hogy hiányzik a görög fordításból. Elkerülte figyelmét, hogy a görög szöveg első mondatai kezdetben meg lehetőszen hű, később az eredetinek mondatain mind gyorsabban átsikamló körülírását adják az örmény előszó első harmadának, a melyben ismét és ismét összehasonlitgatja a történetbuvárt a kereskedővel, ki tengerre száll, hogy kincseket gyűjtsön. Mig azonban az eredeti szöveg ezt a hasonlatot terjedelmesebben is kifejti s a kincseket, melyeket a kereskedő hazavisz, párhuzamba helyezi a szerző által könyvében összegyűjtöttekkel, a görög fordító egyszerűen mellőzi az előljáró beszédnek utolsó két harmadát s áttér a dolognak érdemleges részére. A görög fordító ama rövidítéseinek egyikével van tehát dolgunk, a melyekről már fennebb is megemlékeztünk.

Dr. Molnár Antal.

Az új perzsa nyelv tulajdonító s tárgyi ragjairól.

A finn-ugor nyelvek egynémelyikének az ige alanyragjain kívül tárgyi ragjai is vannak, jelesen a mordvinban és a vogulban fordul elő a tárgyi igeragozás, még pedig a mordvin nyelv az első személyt **ma** tárgyi raggal fejezi ki, p. o. **fasa-ma-k** (**fa-sa-ma-k**) »fűsz engem,« a második személyt **t**, **ta**, **dä**-vel jeleli,*) s a harmadikat **s**, **sa**-val s úgy látszik történetének egy régibb korszakában a számi különbséget is kitehette, p. o. **fa-sa-k** »fuv-

*) Storia di Agatangelo, versione italiana, 201-ik lap.

1) P. o. **fa-t-ä** »fű-l-ak.«

(o)d, « **fa-sai-t** » fuv-(o)d öket.« A vogul tárgyi ragozás csak is a harmadik személyre szorítkozik, de kifejezi egy-szersmind a számbeli különbséget is, ugyanis a harmadik személy egyesszámában **l**, **tä**, **ten**, **änl**, a kettősben **äg**, **äu** vagy csonkán **ä**, a többesben **än** a vogul ige tárgyi ragjai. ¹⁾ Ezen ragok pronominalis eredetét itt nem kutatjuk s csak azon egy megjegyzésre szorítkozunk, hogy abból, hogy a tárgyi ragozás az úgynevezett finn-ugor nyelvek kettejében előfordúl, korántsem következik, hogy ennek életképes csirája a többiben is meg lett volna. A magyar igeének is tudvalevőleg két ragozása van, u. m. 1, az alanyi 2, a tárgyi s utóbbi a második s harmadik személyt illeti, p. o. látja, látlak. Vonatkozással az elébb mondottakra nem fogjuk feltűnőnek tartani, ha a magyar nyelvvel legközelebből rokon nyelvekben, minőknek a különböző török nyelvjárásokat, nevezetesen a keleti török dialectusait tartjuk, a tárgyi ragozás elő nem fordúltát észleljük. A latin irodalmi nyelv se ismeri a tárgyi ragozást s ez a népnyelv fenmaradt töredékeiben sem mutatkozik, mert a latin szenvedő alak képzése más szempont alá esik s mégis a neo-latin nyelvek közül egy némelyik ennek nyomait mutatja, így p. o. az olasz igealakoknak a **lo**, **la**, **ci**, **vi** névmásokkal való összefüggése ilyenek mondható, p. o. **cavalo** »vedd el,« **gittalo** »dobjd el« stb. A sémi nyelvekben a tárgyi ragozást dús virágzásban látjuk, még pedig ép annyira a déli, mint az északi nyelvjárásokban. A héberből álljon itt például a Genesis XXXVII. fejezete 20-ik v.-nek e néhány mondatja: — — **vē naharogeh ű vē niškilēh ű bēahhad habborōt vē amarn ű hhajjāh r'āh akalāth ű** stb. »és megöljük őt s bedobjuk a viztartók egyikébe s azt mondjuk, hogy valamely vadállat megette,« olaszúl Diodati fordítása szerint: »Ora dunque venite ed uccidiamolo e poi gittiamolo in una di queste fosse.« A héber s a mordvin és vogul példák közt fennforgó különbség abban áll, hogy míg az előbbeniben a tárgyrag a személyraghoz járúl, addig az utóbbiakban az az igető és sze-

¹⁾ L »Reguly Antal Hagymányai« kiadta Hunfalvy Pál (Pesten 1864), a 316, 317-ik lapokon.

mélyrag közé ékelődik, tehát illeszkedése bensőbb és teljesebb amazénál. A mi már a tárgyrag anyagát illeti, az a sémi nyelvekben a megfelelő birtokragokkal ép oly szoros megegyezést mutat, mint a mordvin s vogul nyelvben, l. a vogul **kat-ä** »keze,« **kat an-l** »kezök« alakot, melyeknek **ä** birtokragja a **tä** tárgyi raggal egyazon s az **l** rag közös mind a kettővel.

Az új perzsa nyelvben a birtokragok az igéhez hozzá járulván, a tárgyeset vagy tulajdonító értelmében szerepelnek, p. o. **dûst mîdarämät** »szeretlek« szó szerint »barát tartalak,« **mîdarämät** ugyanis a következő alkotrészekből áll **mi-d ar-ä m-ä t** melyeknek utolsója a 2-dik személy névmásának tárgyesete helyett áll (**turā** »téged«). Ugyanezen mondat az említettem módon kívül még kétféleképen fejezhető ki, u. m. **1. turā dûst mî-daräm** szó szerint »téged barát tartok« **2, dûst-ät mi-dāräm** szó szerint »barátod tartom.« Ez utóbbi kifejezések elsejéhez nincs mit megjegyezni, másodika azonban méltán feltűnhet, mert ebben a latin szerkezet ilyen eseteiben előforduló kettős accusativusa helyett a távolabbi tárgyhoz látszólag az igecselekmény közelebbi tárgyának, illetőleg a személyes névmásnak, birtokragja járul. Az ilyen ragok ezen összefüggésben, ha nemcsak fonetikus alakjukra, hanem az általuk teljesített grammatikai műveletre is tekintettel vagyunk, birtokragoknak nem nevezhetők, hanem helyesen a személyes névmás tárgyi ragjainak minősítendők. A perzsa nyelv tanok íróinak e különbséget tekinteten kívül hagyniok nem volna szabad. Az ilyen mondat, mint **durustâš bikun** »tedd egyenessé,« »igazítsd meg« jelentéssel **bir s** nem azt jelenti, hogy »megegyenesítését, igazítását tedd.« — A tulajdonító rag a tárgyi raggal teljesen megegyező s ez is változtathatja helyét, mint a hogy az itt következő példák-ból látni fogjuk. ¹⁾ **Sâh ûra gâss-ri dâd** »a király neki egy várat adott« helyett a következő két kifejezés állhat, u. m. **1, šâh-âs gâssri dâd 2, šâh gâssri dâd-âš**. E két utóbbi példák elsejében az **âs** rag távolról sem birtokrag, mert ez esetben a mondat azt tenné »királya egy várat adott« s nem volna kitéve, hogy

¹⁾ Példáinkat Wahrmund perzsa nyelv tanából vettük,

kinék adta. A két értelem közt nagy a különbség! Ilyen szerkezet se az ugor, se a sémi nyelvekben nem fordul elő. Valamely személy tulajdonító ragja valamely mutató-névmás alanyesetéhez is fűzhető, p. o. *vā āngā ki tu hāsir-ī bā-ānhā-m ci kār* »és a midőn jelen vagy, mi dolgom van velek?« szószerint »és ott, a hol jelen vagy, velek enyém mi dolog?« Az *anhā-m* ugyanis *anhā merā* helyett áll, tehát *bā anhā-m* »velek nekem« helyett áll. Az ilyenekben a tulajdonító rag túltengését látjuk, illetőleg a mondat különböző részeihez való szabad hozzájárulását, mondhatnók szabad költözködését, mely azonban még sem határtalan, mert sem a praepositiókhoz, sem a *vā* »és« s *ja* »vagy« kötszókhöz, a tárgyi s tulajdonító ragok nem járulhatnak. E mondatban *hārf-ās bi-zen* »beszélj vele,« »beszélj neki« a 3. sz. tulajdonító ragja a mondat tárgyát alkotó névszóhoz fűződik s e szerint a közlött mondat előttünk világosabb szerkezetben így volna kifejezendő: *ba ū hārf bi-zān* »vele szót tegyél,« vagy pedig következőleg: *ūrā hārf bi zān* »neki mondd« stb. A perzsa mind ezen kifejezéseket egyformán érti s neki ezek elseje nem homályosabb a többinél. A *bi-gūj-ās* »mondjad neki« igen szokott kifejezés a perzsában, a melyben az *ūrā* »neki« személyes névmási dativus helyett az illető névmás tulajdonító ragja szerepel szoros csatlakozásban az igealakhoz. Az ilyen olasz mondatokban, mint *non gettiamogli la colpa addosso* »nem tulajdonítjuk a hibát neki,« — *non ha voluto darmelo* »nem akarta nekem adni« stb. a *gli*, *me* tulajdonítóragokként szerepelnek s a *darmelo* névi módban a tulajdonítórag (me) előzi meg a tárgyi ragot (lo). Az új perzsa nyelvben, ép úgy mint a sémi nyelvekben, a tárgyi és tulajdonító ragok mindég az ige személyragjai után következnek, p. o. *bi-gūjīd-ās* »mondjátok neki.«

Vajjon az örmény nyelvben van e nyoma a tulajdonító s tárgyi ragozásnak? ¹⁾

Gr. Kuun Géza.

¹⁾ Az örményben nincs tulajdonító és tárgyi ragozás; p. levelet irok: *námág gē kērēm* és a levelet irom: *z námágē gē kērēm.*
Szerk.

Álom volt.

— Sáházizján. —

Bánatomban elnyomott az álom.

S lelkem álmon kezdé andalogni:
Láttam átal a borús homályon
Az örmények csillagát ragyogni!
S az örmények szép versenyre gyúlva
Együtt küzdtek a nagy nemzetekkel;
Tűnt az éj, az Isten küstük újra
S szeretetben egyesültek reggel.
S a napfénynek az idő meghódolt:
Örményország a szereteté lett,
Földjén, mely könnyel s vérrel folyó volt,
Nissendült az új, virágos élet...
Fölsébredtem; s im' a régi bánat
Rút kigyói a jövőt sziszegték:
Balsors veri még szegény hazámat!...
Sirjatok! Csak álom volt szerencsénk.

Rudnyánszky Gyula.

Képzelet és való.

— A kibékülés. —

I.

— **T**ehát nem nyujt már semmi reményt gyógyulásához orvos ur? kérde az anya.

— Oh asszonyom! hogyan is kérthet ilyet akkor, midőn a beteg utolsó pillanataiban van? hisz már vonaglik.

— Szegény, szegény leányom! — zokogja az anya — drága jó Terézem!

Ne sirjon anyám! — biztatja a nővér — ha őt elvesziti is, azért nem leend elhagyatva. Itt vagyok én s mindent el fogok követni, hogy életét kellemessé tegyem.

A beteg hallja ezeket; úgy szeretne szólni, úgy szeretné mondani:

— Kedves, drága jó anyám! adjon egy csókot hidegülő ajkaimra, hadd enyhitse e csók, e nehéz, kinos perczet! Nyissa fel az ablakot, hadd szívjam be az üde léget utoljára!

És szeretné mondani nővérének:

— Hát még akkor is irigyem vagy, midőn látod, hogy az élettől meg kell válnom!? Még attól is meg akarsz fosztani, hogy szeretett anyám néhány könnyet szenteljen nekem, mely által kifejezze anyai szeretetét irántam, és bánatát elvesztésem fölött!? Oh hogyan lehetsz ily gonosz!?

Szeretné mondani ezeket, de nyelve megtagadja a szolgálatot. . . Már csak zürzavaros hangokat hall; szemei elhomályosulnak; lélekzete fogy. . . Érzi, hogy most válik meg lelke porhüvelyétől. . . Egyszerre pehely könnyűvé válik; lerázta magáról a nehéz testet; már csupa lélek. . .

— Tehát ez a meghalás — gondolá magában — a melyen mindenkinek keresztül kell esnie s a melytől úgy borzadnak az emberek.

Épen körül akart tekinteni, hogy tájékozza magát, vajjon minő helyen van most, amint hirtelen előtte termett egy sápadt arcú, magas, sovány alak oly különös, a milyent eddig soha nem látott s feléje terjesztve ólom

szinű szárnyait, magához ölelé őt és repült vele egyenes irányban, oly sebesen, mint a gondolat.

Egy helyen aztán megállott és elereszté őt.

— Ki lehet e csodálatos lény? — tündök magában Teréz — és vajjon miként szólítsam meg őt? Itt a szellemek világában bizonyára mindenkit tegezni kell; hisz az Istent is — a legfőbb lényt — tegezni szokták. Aztán kérdé:

— Ki vagy?

— Én a halál vagyok! felelé a kérdezett.

— A halál! — gondola Teréz csodálkozva — hisz a halált kaszával és irtozatos csúfnak képzelik a földön az emberek, ennek pedig nincs kaszája és nemis igen csúnya.

— Mit akarsz te velem? kérdezé.

— Nézz ide — mondá a halál — itt három út van. Ez itt jobbra fölfelé, a mennyországba vezet; itt közbül egyenes irányban, a purgátoriumba; ott balra lefelé pedig a pokolba. Már most én kinézem a névsorból, hogy téged melyik helyre kell szállítani.

És szárnya alul elővett egy több oldalból álló kéziratot s lapozgatni kezdé.

— Látod e fehér, arany betűkkel írott lapot? Erre azok nevei vannak felírva, kiket Isten holtuk után azonnal bebocsát a mennyországba. . .

— Az én nevem is e lapra van írva ugy-e? szakítá félbe a beszédet Teréz.

— Hogyisne! Nem oly könnyű ám bejutni a mennyországba! A fehér lapra igen kevesen vannak feljegyezve. Örülj, ha neved a szürke lapon fog előtűnni, fekete betűkkel és nem a fekete lapon, veres betűkkel, mert előbbin a purgátoriumba ítelt lelkek nevei vannak följegyezve, utóbbin pedig azoké, kik az öröktűzre, a pokolra lettek érdemesek.

Teréz megborzadt; aztán nagyot sóhajtott.

— Nő ne busulj! — biztatá a halál. — Nem hiszem, hogy az öröktűzre lennél ítélve. Lássuk csak! . . . Ime épen itt van legelsőnek a neved a szürke lapon. Hála Istennek! . . . Megvallom: sajnálatlak volna, hogy az örökkárhozatra, juss. Hej pedig mennyi szép ifjú hölgy jutott

idáig oda! De szemeidből látom, hogy neked jó szíved volt, azért egészen fölébresztéd részvéteimet.

S ezzel szárnya alul egy kürtöt vett elő s ajkaihoz emelé.
— Mit művelsz? kérdé Teréz remegve.

Hát ezt is megmagyarázom neked. Midőn a névsorból megtudom, hogy az általam ide hozott lélek hová tartozik, akkor, ha a mennyországban van a helye, úgy egyszer fuvok e kürtbe, ha a purgátoriumban, úgy kétszer, ha pedig a pokolban, úgy háromszor fuvok bele; ekkor eljön ide az illető és elszállítja a lelket rendeltetési helyére; én pedig dolgom után látok.

Oh halál! ne fújj a kürtödbe, hanem vigy el engem a mennyország ajtajáig s ott bizz sorsomra! könyörgött Teréz.

— Majd bizony! Oly dolgot művelek, amit nem biztak reám. Ilyet soha egy lélek sem kívánt tőlem. Azzal töltöm tán a drága időt, hogy téged oda vigyelek. S még bajba is jöhetnék, mert ezzel áthágnám a törvényt. . . De most veszem észre, hogy mennyi időt elfecséreltem a beszélgetéssel! Pedig nem szokásom a lelkekkel társalgásba bocsátkozni; te vagy az egyetlen, a kivel beszédbe eredtem. Reám roppant munka vár éjjel-nappal, mert naponta új névsor van kiállítva számomra, az ide szállítandó lelkekről. Ezek száma pedig, mint látod, felette sok. Azért vagyok ily halvány és fogyott, mert kimerít a sok strapáczió. . . De hadd fújjak a kürtömbe, aztán menjek dolgom után.

— Jaj édes jó halál! ha neked képzeted volna arról, hogy én mennyit szenvedtem életemben, anélkül, hogy erre érdemes lettem volna, hogy mily bizton reméltem, miszerint szenvedéseimért kárpótolva leendek azzal, hogy holtom után egyenesen bejutok a mennyországba, úgy megmentenél a purgátoriumban reám váró új szenvedésektől s teljesitenéd kérésemet!

Így szólt Teréz összekulcsolt kezekkel s oly keservesen, oly kétségbeesetten kezdett sirni, hogy a halált — a kit pedig kérlelhetlennek neveznek az emberek — egészen meghatotta. Darabig még ellenkezett; végre aztán megadta magát, nem tudván a könnyeknek tovább ellentállani.

— Te egészen megbolondítasz engem! — mondá.
— Jól van, megteszem a mire kérsz. Én tudom, hogy kikapok e törvényellenes tettemért, de tartok tőle, hogy te is meg fogod ezt bánni.

S ezzel kiterjesztve szárnyait magához ölelé Terézt és repült vele jobbra fölfelé, egyenesen a mennyország ajtajáig.

Itt letevé s anélkül, hogy bevárta volna szivességéért a Teréz köszönő szavait, gyorsan repült vissza lefelé.

Teréz a mint egyedül maradt körül sem tekintett, mert szemei valami delejes erőtől vonzatva, rátapadtak a mennyország ajtajára, mely tiszta szín-arany volt és úgy fénylett.

Aztán megnyomá a ragyogó gyémántos kilincset, de az nem engedett, az ajtó zárva volt. Ekkor erősen megzörgeté a kilincset és várakozott.

Egyszerre kulcs fordult meg belülről a zárban; felnyílt a mennyország ajtaja s egy szakállas férfiú jelent meg; kezében, ragyogó kövekkel kirakott, fényes kulcsot tartva.

— Ez bizonyosan szent Péter, — gondolá Teréz — Jézus reá bizta a mennyország kulcsait.

— Hogy kerülsz te ide árva lélek és hogyan merészsélz zörgetni a mennyország ajtaján? kérdé a férfi.

— Mielőtt kérdéseidre felelnék — szólt Teréz — engedd meg oh nagy férfiú, hogy én is kérdést intézzek hozzád! Ugy-e te szent Péter vagy?

— Igen; de hadd halljam feleletedet.

— Először is második kérdésedre felelek: Azért merészeltem zörgetni, mert írva vagyon: » . . . zörgesetek és megnyittatik nektek.« Már most azt is elmondom, hogy miként kerültem ide.

Aztán elbeszélte, hogy a halál miként könyörült meg rajta, látva az ő kétségbeesését és ide hozta őtet.

Szent-Péter végig hallgatta beszédét; arczán némi részvét kinyomata látszott, a mint kérdezé:

— És most mit akarsz?

— Esedezni előtted, hogy bocsáss be a boldogok honába!

— Ohó szegény lélek, nem addig van az! Ha Isten a tisztítóhelyre ítelt, addig nem juthatsz be ide, míg csak legparányibb salak van rajtad. Arravaló a tisztítóhely, hogy ott a lelkek, miként az arany a tűz által, megtisztuljanak minden salaktól. Az Isten országába olyan nem jöhet be, kire csak egy makulányi bűnös folt van tapadva.

Teréz megborzadt. Aztán tetőtől talpig megmérve tekintetével szent Pétert, gondolá:

— Hogyan lehetséges az, hogy e férfiú háromszor megtagadta Jézust, mesterét, a világ megváltóját s mégis ily nagy hatalommal felruházott szent lett belőle, míg én ily vétket soha sem követtem el s mégis. . .

Szent-Péter félbeszakítá gondolatát.

— Leolvasom arczodról — mondá — hogy mit forgattál most a fejedben. . . Hja! én még életemben megbántam bűnömet és sok, igen sok keserű, fájó könyvet ontottam ezért s egész életem célja az lett, hogy jóvátgyem, mit uram mesterem ellen vétkeztem. Ha te is a földön megbántad volna minden bűnödöt, ha vezekeltél volna ezekért, úgy most bejuthatnál az üdvösség honába. Tudod-e, hogy Isten jobban örül egy megtért bűnösnek, mint kilenczvenkilencz igaznak?

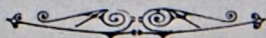
— Oh szent Péter! — mondá Teréz mélyen felsőhajtva — ha a halál megkönyörült rajtam és ide hozott, légy te is könyörülettel irántam szenvedéseimért; ments meg attól, hogy újabb szenvedéseknek vettessem alá; bocsáss be a mennyországba!

A szent férfiú arczán újra látható lőn a részvét kifejezése.

— No hát beszéld el — szólt — hogy minő szenvedéseken estél keresztül; de szavaid mind igazak legyenek, mert hazugsággal csak nehezíted ügyedet.

— Én még a földön sem hazudtam soha! mondá Teréz sértődve. Légy meggyőződve, hogy amit elbeszéllek, az egy szóig mind igaz. Tehát kérlek figyelj; rövid leszek. . . .

Kritsa Klára.

Ártávázd és Dirán királyok.

(129—152.)

A kiért oly nagy gyász borult az országra, a legjobb honatya halála után, a bánatos szív árvaságának vérző fájdalmában új reménnyel nem kecsegtethette magát. Ártávázd, a családnak eme zavara, áldásra magot vetni nem tudott. Már kora ifjúságától fogva kalandos életet élvén, lelkét eszelős képzelmekek és indulatok hevítették. A jellemeket hiven rajzoló történelem azt jegyezte fel róla, hogy minden idejét vadászati élvezetekben töltvén, azokban kereste dicsőségét és hogy annál zavartalanabb kényelmet élvezzen székében, fivéreit — a családi törvény ürügye alatt — a koronajóságokba küldötte; minthogy pedig gyermektelen volt, Diránt mint trónörököszt udvarában tartotta. Most már az elkapatottság szelétől hajtatva neki adja magát féktelen szenvedélyének. Az ő Ararátnak 5982' magasságú éjszaki, úgynevezett borhegy oldalán van egy szomorú tér, csak egyes porló romok jelölik a néma pontot, hol csak kevéssel ezelőtt Ágori falú feküdt. A hagyomány szerint itt ültette Noe a szőlőt. Szokatlan kegyelettel tekintettek e hely felé az ősök s ugyanott községet alkotván az őshagyományok szálaít megörzendők az alantabb oldalon az Ararát vidéki nedvdús fajú néhány szőlőtő mivélésével tovább folytatták az ősatyának munkáját. Ártávázd a vadaknak neki gyürközött irtója, az annyi évezredek természeti forradalmait átélt méltóságos hegynek, a vulkáni kitorések rohama által megszaggatott sziklásai és leszakadt szirteinek nehézségei közt gázolva sokat járt-kelt e vadregényes vidéken, hol akkor az állatélet sok változatosságban és nagy számban társason fordult elő. Kábitó hatást gyakorolt lelkére az Ágori határainál forrásozó fekete, másképp borfolyónak partja is, hol a vizi és mocsári szárnyasok tarka csapatát körülkerítvén valódi csatát rendezett ellenök. A kúrthang s vadkan vadászat mindig legkedvesebb élvezetei közé tartozott, evégett nagy kíséretével háta paripára kelve áthalad Artaxata hidján. Ez volt a kalandokban gazdag és zürzavaros életének utolsó fejezete. Mintha a büntető szellem

sujtaná rá az ítélet ostorát, sebes vágatva halad azon helyeken, hol a szem minden felől szirtek által van korlátozva. A romlás örvénye szélén lebegve, hogy a bajt teljesen orvosolhatlanná tegye, mint valóságos örült a legnagyobb düh jeleivel sürgette lovát, észre sem véve mily tömkeleg felé sodorja önmagát. A ló fú nyugtalanul és kapál, mire leirhatlan jelenet következik, prüsszögve neki iramodik a kábitó mélységnek s hóbortos gazdájával az örvény mélyére sülyedt, a melyből egyiknek sem sikerült megmenekülnie. Ez eseményt zavart lelki állapotának kell beszámítani, melynek gyengébb árnyalatai már ifjú korban láthatók voltak rajta. A történelem nem bocsátja meg neki a szükkeblűséget is, melyet atyja temetése alkalmával kitüntetett; ugyanis látva azt, hogy sokan hű ragaszkodásból önként ölelték a halált keblökre — önfeledtségében a következő örült kifakadásra engedte magát ragadtatni: »Távozol s magaddal ragadod az országot; én tehát a romok fölött uralkodjak?« A népnek ítélőszéke igazságot szolgáltatott a király emlékének; ugyanis egy hír járta be az országot, mely szerint a sírba hanyatló atyának sujtó átkát hívta fel a duzzadozónak fejére. Itt az atya szava, az egész nemzetnek szava:

Mikor felkapsz lovadra és
Az Ararát hegyére mész
Vadászni: megfognak azon
Az erősek és egy vadon,
Sötét üregbe visznek el.
Szavad hiába esdekel:
Mert ott maradsz és a napot
Többé soha sem láthatod.

A monda szerint ott hever lánczokban Ararát egyik barlangjában, hol semmi eredménnyel nem biztató kinos működéstől sikert vár. Laktársai a testi és lelki nyomor, és a fogságot osztó egy pár vadász-eb. E láncz meg-megcsörren, mert a dühös, vonító állatok azt felbomlasztandók éjjel-nappal rágják, hogy a rendkívüli ember börtönéből elillanhasson. De a műhelyeikben izzadozó kovácsok sem hagyják a dolgot heves viszonzások nélkül; mert kalapácsaik csapásának kongása alatt a meglazult kapcsok

mindegyre edződnek: egybeforrnak. — A napnak elhalványult fénye már rég elbucsúzott az ő látókörén, mindazáltal az ötödik században is a hiszékeny kovácsok vasárnapon is négy-öt ízben megüték az ülővasat, nehogy a munkaszünet alatt a láncszemek elgyengülvén, sikerüljön a siratlanul eltűntnek elékerülni. A balga hír beszélte felőle azt is, hogy némi bűvész nők ötet kiskorában ördöggel cserélték volna fel. — A komolyan észlelő fölismerheti ebből, hogy a gonoszság bármily magas polczon ült, a fölötte pálczát törő közérzelem igaz uton járt. Ártávázd fekete törekvéseiről fű-fa beszél, beszél a multnak kegyelet sugalta emléke: a hagyomány szolgálatában nem csekély horderőre jutott Ágori is. — A szunnyadó óriási aknamű Ararát és az alatta elterülő nagy síkság szendergéséből fölserkenve 1840-ben egész tűzjátéktere volt a vulkán! rázkodásoknak, melyek június 20-ától fogva több mint hatvan napon át iszonyú szirtleszakadások kíséretében ismétlődtek. Szikráktól világított füstoszlop gomolygott a légben mindent bekormosítva s lávalepellel betakarva. Ez alkalommal az évezredek viharaival daczoló Ágori község is oly hosszú fennállás után romhalommá lett. De a mélézva virasztó ősök szelleme szólott az unokák megtörhetlen szívósságához s az új Ágori alantabb téren fölszállott a mélységből, hogy a nemzeti múlt tisztos ereklyéje, mely ekivül Ártávázd hobortjaival oly szoros kapcsolatban van, mintegy 180 házban lakó népség által — mint apáik adták — a jövő nemzedékek számára megtartassék.

Az előbbi összekuszált ügyek Diránnak, ki a rossznak útain bolyongott, jutnak kezébe. Szíve a gazdag teritékű lakomák és vadászat felé irányúlt; nála minden rendben volt, ha magasztalólag szólottak két kedves lováról, melyek tükén-bokron keresztül mintegy a levegőbe vágva lábaikat, a szél sebességével versenyezni látszottak. Egy a főurak közül, kit hatalmi fényvel elvakítani nem lehetett, ugyancsak fejére olvasott a jóhízeműségben ringatodzó urának; ugyanis megenyedtettvén neki, hogy a ménék egyikén saját ügyességét kifejthesse, szóla félig gúnyos mosolylyal: »Ha oly lovon ülhetnék, kitünőségben a királyt túlszárnyalnám.« A gúnyolónak rejtett fulánkja nem tette meg hatását s a

király tovább is magán engedte száradni a tétlenség foltját. A békekedvelő Antoninus Pius római császárral a szövetséget megújítván, a legjobb egyetértésben élt; miért is a császár neki 140-ben Kr. u. kir. koronát és bíbor palástot küldött, egyszersmind a római főuraság hirdetéseül emlékérmét veretett, melynek egyik lapján látható a császárnak borostyánnal koszorúzott feje, nevének föliratával; a túlsón a császár alakja, amint kezét a bíboros Dirán vállán nyugtatja, e szavakkal: »Rex Armeniis datus.«

Vologeses, a párthus király ezen kézfogásról, mely éles ellentétben állott országa érdekeivel, természetesen nem mulasztotta el tudomást venni; azért Armenia elleni készülődései zavarokra vezetendettek, ha Antoninus nevének varázsával közbe nem szól; erre a kardcsörtető hangok megszűntek.

A pompa bolygó fényében a családi viszonyok elodázhatlan rendezésével nem sokat törődött; a kir. háznak a koronajavakon tartózkodó s szélesen elágazott családokká szaporódott, 'hásdeni' tagjai *) szűk térre szorulván, kénytelenek voltak azon várakozásuknak kifejezést adni, hogy a bajon nagyobb terjedelmű fekvőségeknek kijelölésével segítve legyen; ő pedig panaszait mintha nem is akarná meghallgatni, őket az I. Ártávárd által a család részére adományozott 'ághiovidi' részekre utalja és így kénytelenek voltak számosan a kijelölt vidékekre költözni.

Nemsokára bucsút vesz Artaxatától s Magas-Armenia hegyes vidékeinek tájaira irányozza szemeit. Itt ered a három nevezetes folyó Eufrat, Árasz és Dsoroch; hegyei sótelepeikkel, síkjai a természettől oly dúsan megáldott vadjai-, halai- és szárnyasaival új tápingert nyújtottak neki arra, hogy azt főszínhelyévé tegye merész kalandjainak. Zermesz helységben királyi lakot építvén, azt székvárosává tette. Kr. u. 144.

A rózsákon pihenő gazdának háza küszöbét örökösön sallangos vendégek tapossák. A zeneszó azt hirdeti, hogy lármás lakodalom van itt, mely gyökeres összeférhetlenség-

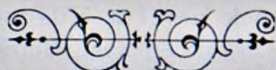
*) L »Armenia« 1888. évfolyam 170 l.

gen alapul. Leánya Jerának (Beatrix) az ellenszenv súlyos viszonyai közt kezet nyujt egy főrangú erős, bátor, de nem a leglovagiasabb alakú és az apró emberkéek osztályához tartozó Bagarádnak. A nász véghez ment 139-ben s jött aztán az igazi lárma. Az ekkép meglánczolt hölgy az égető fájdalom gyötrelmeivel búslakodván szeme közé kiáltá a rút férfiúnak, hogy ketten egy úton nem járhatnak. A két évi fogyhatlan izgalom izgalmat szült s elvégre is epés gúnyoráért a nő egyik kiváló ékétől, dús hajazatától megfosztottan botránys tombolás között elüzetett. A győzelemittas ember, miután ily tüntetőleg lépett fel, meghök-kent s félvén a fenyegető jövőtől lóra ült, futott s meg sem állott, miglen a méd határszéli végvidékre nem érkezett; mert jól tudá, hogy a magának szerzett nyomorú elégtétel által Dirán érzékenyen lön érintve.

Diránnak 21 évi uralkodása háború nélkül folyt le; viselt dolgainak története alig volt egyéb, mint rajongó szeretet a mulatozás iránt. Életének homok-órája a vadász-lakomák zajában a mily rögtön, ép oly gyászosan már végső perczeit járja. A történelem hangosan hirdeti, hogy Armenia hegyes vidékeinek téli zordonsága már az ó-világ hódítóinak példabeszéddé vált rémje volt; költők és történetirők élénk színekkel ecsetelik annak borzalmait. Hősivagtagjai a siralmas jeleneteknek halálig el nem mosódó képét irták be sok újabbkori utazónak szívébe; a sűrűn lehulló hó oly nagy tömegekben rakódik le az utakra, hogy az abban gázolónak készen kell lennie az elmerülésre; emberi nyomnak, ösvénynek híre-hamva sincsen. A király mind-ezekben nem lát akadályt s legvészesebb időben csavargásra adja magát. Meredek hegyoldaloktól körülzárt szűk völgyesorosok nehézségeivel küzdve hiszi, hogy sikerülend neki a dühöngve kószáló hófuvatagon keresztül törnie. Mialatt ő és a komoly eshetőségre nézve vasazott élű hosszú poznákkal ellátott kísérete bujdosnak a hóban: egy réműletes hózuhatag iszonyú robajjal gördül lefelé, melynek súlya alatt a már-már alig meglábolható örvények a kalandorok feje felett összecsapódnak; hideg ölelkezés volt ez, mely minden élőt az utolsó emberig agyonborított. A megmentésökre küldött buzgó bajnokok az elsülyed-

teketjégbörtöneikből idejekorán nem szabadithatták ki.¹⁾ Ekkép fejezte be Dirán uralkodását Kr. u 152-ben. Legifjabb fi-vére lett utóda.

Markovich Jakob.

Vallási társulatainkról.

III.

— Befejező közlemény. —

A Világosító-Szent-Gergely társulat szabályai.

1. Szamosújvár város gazdái (nős férfiak) társulatának védnöke szent atyánk: Világosító-Gergely. A testvérek a Világosító ereklyéi feltalálásának ünnepét nagy fénynyel és ájtatossággal üljék meg. Ezen ünnepnapon minden testvér gyónjon meg és áldozzék, hogy ezen ünnep búcsújában, melylyel a Kisasszony temploma örökre bir, — részesülhessen. A mely testvér ezen ünnepnap nincs itthon, köteles más, közel eső ünnepnapon gyónni és áldozni.

2. Minden testvér mond naponként 5 Miatyánkot és 5 Üdvözlégyet Krisztus urunk 5 sebének emlékére kérve Istent, hogy Világosító-Szent-Gergely szószóllására segítse e társulatot és terjessze az igaz vallást a hitetlenek és pogányok között.

3. A ki e társulat tagja akar lenni, megkér egy testvért, hogy ez jelentse be szándékát az előljárásának. Ha befogadták, a beiratásért a ládának annyit ad, mennyit

¹⁾ A bármely mivelte államnak becsületet szerző intézmény szigorú történelmi igazságon alapul. Az előkelő család tagjai, a Czjunágánok — czjun=hó — az álpesek átjaraait messze túlhaladó magaslatokon épített karaván szállodákban tartózkodva a legélénkebben szervezett közlekedésben állottak egymással. Alapítási korára nézve messze, a régenmult időbe I. Vághárság (149—124. Kr. e) korára kell visszatérni. l. »Armenia« 1888. 210 l.

akar; azután megmondja, hogy ezután évenként tagdíjban mennyit fog a ládának adni; a jegyző az ígéretet bevezeti egy könyvbe.

4. A beiratkozás napján előbb gyónni, áldozni kell; azután a provisorok megkérik a káplán urat, hogy sajátkezűleg írja be ennek nevét a Világosító-Szent-Gergely oltáránál a társulati tagok sorába. Beírás után az új testvér a provisorokkal együtt térdenállva mondjon el 5 Miatyánkot és 5 Üdvözlégyet Világosítónk tiszteletére; azután a káplán urral elmondja a Szent-Gergely imádságát.

5. Minden testvér tartozik négy hétben egyszer, vagy a szükséghez képest többször is gyűlésbe menni.

6. E társulatnak 6 előljárója van. Az elsőnek neve direktor, a többieké provisor. E 6 előljárót szent Világosítónk ereklyéi feltalálásának ünnepe előtt 3 nappal választják. A választás előtt egy nappal a direktor a testvéreket felhívja, hogy választás napján gyűljenek össze a templomba és legyenek jelen a fogadalmi mise-áldozaton, mit a káplán ur mutatand be Szent-Gergely oltáránál a Szent-Léleknek. Innen a direktor házához mennek, hol előbb a mult év előljárói adnak számot a főesperes jelenlétében és átadják a ládát a kincscsel és irományokkal együtt. Azután történik a választás; az új előljárók közül az lesz a direktor, ki legtöbb szavazatot kapott. Ha a testvérek a mult évi előljárókkal meg vannak elégedve, úgy azokat újra megválaszthatják. A választás eredményét bevezetik egy könyvbe; itt bejegyezik azt is, hogy mekkora a pénz-összeg, mit az előljárók kezére adnak. A választást maga a főesperes hagyja helybe.

7. Ezekon kívül választanak még két jámbor istenfélő testvért, kiknek kötelessége a haldokló vagyonos emberektől ezen társulat ládája számára alamizsnát kérni és a beteg testvérekről gondoskodni.

8. A társulat ládája, mely zárral és lakattal van ellátva, a direktornál áll, a zár kulcsa az első provisornál, a lakat kulcsa pedig a második provisornál áll. Ha az itt említett provisorok közül valamelyik útra kel, a kulcsot adja át az utána következő provisornak. E ládában tartják e szabályzatot, mit havonként egyszer fel kell olvasni

hogy a testvétek ismerjék kötelességeiket. Van még más öt könyv e ládában. (L. Szt-Háromság társulat h. §.)

9. Mikor kinyitják a ládát hajadonfővel fennállva mondjon el mindenki egy Üdvözlégyet, bezáráskor pedig egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet az elhalt fivérek és nővérek lelkeiért.

10. A direktor és provisorok vigyázzanak arra, hogy a társulat ládája kárt ne szenvedjen. Semmi városi szükségletet ne fedezzenek innen, semmire ne költsenek innen, hanem csak irgalmassági cselekedetekre.

11. (L. a Szt-Háromság társulat n. §-át.)

12. (L. a Szt-Háromság társulat o §-át; alapítók szó helyett itt provisorok.)

Kötelességek és irgalmassági cselekedetek.

1. A Világosító-Szent-Gergely társulatának oltára a Salamon-templomban levő Szent-Gergely oltár; mert a szentséges pápa ezen oltárnak örökös búcsút adott, mind az ereklyék feltalálásának ünnepére, mind minden péntek napra. Ha felépül a Szent-Háromság temploma, a társulat itt is épít Világosítónk tiszteletére egy oltárt. Gondoskodják a társulat arról, hogy e két oltár elláttassék ékitményekkel és viaszgyertyával. A testvérek Világosító-Szent-Gergely ereklyéi feltalálásának ünnepét üljék meg. (L. a Szent-Háromság társulatának 1 §-át.)

2. (L. a Szent-Háromság társulatának 2. §-át. — Minden szerdán mondassék mise a holtakért és minden csütörtökön az élőkért.)

3. (L. a Szent-Háromság társulatának 4. §-át.)

4. » » » 5. §-át.)

5. » » » 6. §-át.)

6. » » » 11. §-át.)

7. Minden szegény örmény férfinak és minden nyomorult özvegy örmény asszonynak — mert ezek szégyelnek alamizsnát kérni, — a provisorok húsvét és karácsonykor a jövedelemhez képest a társulat ládájából alamizsnát oszszanak. Azért a két utolsó provisor nagykedden házról házra járjon perselylyel és gyűjtsön alamizsnát a szegények számára. A begyűlt pénzt átadják a direktornak,

ki a provisorokkal együtt még tesz ehhez a ládából, aztán kioszszák a szegény örmények között.

E szabályzatot kezünk aláírásával elláttuk és pecsétünkkel is megerősítettük. Szamosújvárt 1729, örmény számítás szerint 1178, júl. 26.

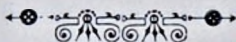
Stephánián-Roska István dr.
az erdélyi örmény egyházak látogatója. m. p.

Hoháneán Mëchithár János
a mélt. dr. ur jegyzője.

*

Eredeti örmény kéziratból közli:

Szongott Kristóf.

Nyilt levél a szerkesztőhöz.

Mivel a gyergyó-szt-miklósi »Szegény tanulókat segélyező egyesület«-ről szóló és az »Armenia« 1890. évfolyam deczemberi füzetében megjelent közlemény írója túlszerényen a szükségesnél is kevesebbet mond a gyergyó-szt-miklósi örmények közreműködéséről (az egész mit mond, ennyi: »az alapítók között sok örmény volt«), kötelességemnek tartom a mondott dolgot a következő sorokkal kiegészíteni.

Az említett egyesületnek 132 tagja közül 83 örmény. Ezen örmény tagok gyűjtések alkalmával nemcsak elviselt ruhadarabokat, hanem pénzt is, a rőfös kereskedők pedig jelentékeny mennyiségű új kelmét adtak az egyesületnek; és az egyesület javára rendezett estélyek alkalmával gyakori felülfizetéseikkel gyarapították pénztárát.

Ezeken kívül az örmény fiatal emberek saját költségeiken — de az egyesület javára — több, jövedelmező multságot rendeztek.

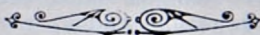
Az örmény hölgyek pedig a szegény leánykáknak szánt ruhák nagyobb részét ők maguk szabták ki és varrták meg; az egyesület estélyeit ritka tapintattal rendezték és annak egyéb teendőiben is tevékeny részt vettek; többen közülök a maguk számára vett kelmékből is készítettek a szegény leánykáknak öltönyöket.

Ezekből világos, hogy a gyergyó-szt-miklósi szegény tanulókat segélyező egyesület, eddig (8 év alatt) kifejtett, sikeres működésében főképen a gyergyó-szt-miklósi örmények áldozatkészsége támogatta,*) mely annál nemesebb, mivel az egyesület — a szegénységet véve alapul — túlnyomólag más nemzetiségű tanulókat látott el öltöny-darabokkal és lábbelivel, anélkül hogy az örmények ezt bár egyszer rosztalták volna.

Reményilem, hogy az egyesületet ezentúl is ily hathatós támogatásban fogják részesíteni az áldozatkész örmények!

Orel Máté,

a szegény tanulókat segélyező egyesület
elnöke.

Kisebb közlemények.

A fényezés korlátozása. A hazai örménység 1848-ig az örmény helységekben osztályokra volt osztva. A tanács meghatározta, hogy milyen lehet háztartása, ruházata, evőeszköze és a t. annak, ki az első, második, vagy harmadik osztályhoz tartozik — és azt, ki a határozat ellen vétett, pénzbírsággal büntette. Járt kezünkben egy a mult századból való eredeti örmény irat, mely az erzsébetvárosi levéltárhoz tartozik. Ebben több egyén neve van felsorolva, kik pénzbírsággal büntetettek, mivel a ruházatban nem tartották meg szigorúan a tanács határozatát. Az érdekes iratból ime a példák: Lengyel Vártán 6 frt büntetést fizetett, mert aranyshalú zsinoros nadrágot viselt. — Thorosz Lukács neje, ki ezüstcsipkével szegélyezett köténnyel ment templomba, 6 frttal büntetett. — Pátrubán Márton leányára, kinek kéz-előjén arany-csipkét láttak, 3 frt bírságot szabtak. — Vártig (Rózsa) leánya, ki paszománnyal fűzte be magát, 4 frt büntetést fizetett. — Meghdész Gergely felesége és nővére, kik aranyfonallal himzett keztyűt viseltek, együtt 4. 76 kr. büntetést fizettek. — Szárkisznak, Szenkovics Mártonnak, Vártig Tódornak, Jolbej Vártánnak, Várteresz Minásznak neje, Këndovnak menyé, Szentpéteri Kristófnak leánya keztyű viselésért egyenként

*) A mit nem tett meg az örmény ajkú K. K., mert nem akarta megsérteni a szerénységet, azt megtette a méltányos ügyvéd, a derék, de nem örmény O. M., ki nyílt kifejezést adott az igazságnak.
Szerk.

2.38 krral büntették. — Dsirach (Gyertyánfi) Miklós neje aranyfonállal himzett völegényi ingért 3 frt büntetést fizetett. — Der-Észthephán Chácshádur (Pap-Istán Crucedatus) leánya, bársony mellényért, 480 pénzt fizetett. — Lázárék nászsüteményért 2.38 krt fizettek. — Végre Pátrubán Lukács, ki aranyfonállal himzett sapkát viselt, 2 fl. 38 krral büntettetett.

Jeruzsálem népviszonyai. Jeruzsálem a világ azon kevés számú városaihoz tartozik, hol aránylag igen sok nyelvet beszélnek. Alig 50.000 lakója van a kereszténység e fővárosának és mégis 26 nyelvet beszélnek itt. Első az arab nyelv. Ez itt az uralkodó nyelv; e nélkül itt közlekedni nem lehet. A nyelvek sorában a második helyet foglalja el a török; azután jön az olasz, francia, spanyol, német-zsidó, orosz, görög, örmény (az örmény ember arabul is tud; az Áchalczchá, Tiflis és Áchálkhálakból ide költözött zsidók is tudnak örményül, miért nagy segítségére vannak ezek az örmény zarándokoknak; a jeruzsálemi kereskedők közt is van elég, kik tudnak örményül), lengyel (lengyel-zsidó), német, angol, assyr, ibder, abyssinai (Habes), tatár (krimi zsidók), tiszta török (melyben nincs perzsa-arab keverék; így beszélnek a Bucharából ide költözött zsidók); bulgár, (bulgáriai zsidók), szerb (szerbiai zsidók), oláh (romániai zsidók), zsidó nyelv (így beszél a Jeruzsálemben született zsidó), atropatenei, cserkez, kurd, georgiai és cigány.

Irodalom és művészet.

Elhunyt orientalista. Moszkvában Emin János jeles orientalista halt el nemrég, kinek tudós hírnevét a Kis-Ázsia történetéről írt és francia nyelven közrebocsátott nagy munkája alapította meg. Az orosz irodalom számos fordítást köszön neki, nevezetesen a z ö r m é n y t ö r t é n e t i r ó k (p. Csorenei) műveinek orosz fordítását.

Két régi codex. Rómából érkezett hír szerint a Borgia-muzeum legújabbán nevezetes örmény codexekkel gyarapódott, Ferrákian diárbekiri (tigránágerdi) püspök közbenjárása folytán. Az egyik codexet Sis városában írták, Konstantin; — a rupeniták dynastiájából származott — örmény fejedelmi rendeletére, és pedig 1335-ik évben; míg a másik codex 1477-ből való. Mindkettő becses régiség.

Közgazdasági élet.

Magyarország és a Kelet. Széchenyi István gróf nagy elméjének egyik maradandó terméke a gondolat, melyet az általánossá vált jelszó fejez ki: »Keletre magyar!« Az utóbbi időben, különösen a konzularis biráskodásról folyt képviselőházi-vita alatt újból időszerűvé vált kérdés: külkereskedelmünk fejlődési iránya, mely hazánkat, geographiai helyzeténél fogva is, főleg a keleti államok felé tereli. Sokszor elmondott dolog, hogy Magyar-

ország leginkább a Keleten talál kevésbé fejlett ipart és kereskedelmet, ellenben sok millióra ment népet, mely polgárosodás útján haladni akar avagy haladni kénytelen; s mert mi vagyunk az ő legközvetlenebb európai szomszédjuk, tőlünk szerezhetik meg legkönnyebben mind azt, a mire szükségleteik fedezése tekintetéből rá vannak utalva. Ez az oka azon mindinkább általánossá vált meggyőződésnek: hogy hazai termékeink számára legjobb piacot a Keleten találhatunk, — mint a fejlődöttebb Nyugaton egyelőre hiába keresnénk; mert alig szenved kétséget, hogy ma még a legtöbb üzletágra nézve ennek a versenyét kiállani képesek nem lehetünk, — szemben az egészen véve erőteljesebb iparral és fejlettebb kereskedelemmel.

Kulkereskedelmünk jövőjéről, az »Erdélyi Híradó«-ban, a következő irányeszméket olvassuk: Szomorú a jelenség, hogy kereskedelmi mérlegünk a Balkán csaknem minden államával szemben passzív, holott mi volnánk a keleti szükséglet hivatott kielégítői. De mindinkább meg kell győződnünk róla, hogy ez a hivatottság mesebeli fogalom. Megnyílt a budapest-konstantinápolyi forgalom is, s féltő, hogy nem tesz Magyarországnak egyéb szolgálatot, mint azt, hogy átviteli helyévé avatja idegen országok iparcikkeinek, melyek hazánkon keresztül sietnek a keleti piacokra. Mi pedig maradunk mindenben a régiek: ássuk, szántjuk a földet, emésztjük erejét, holott tudnunk kellene, hogy a gazdasági egyoldalúság, reánk nézve a romlással egyértelmű. A mi keleti hivatásunk, azonkívül, hogy Oroszország terjeszkedését gátoljuk, egészen kulturai és gazdasági. Közvetíteni a nyugati műveltséget. Kezünkbe keríteni a Kelet és Nyugat közt a kereskedelmet. Piaczokat keresni iparunk számára. Ellátni a keleti népek szükségleteit a magyar ipar termelvényeivel. Ez irányban kell erélyesebb lépéseket tennünk! A keleti kereskedelmet, a Kelet feletti gazdasági uralmat kell kezünkbe keríteni... És, hogy a Keletre való terjeszkedés békés — ipari, kereskedelmi, forgalmi — feladata főleg reánk nézve annyira parancsolók, azt nemcsak a történelmi fejlődés bizonyítja; nemcsak a nemzetközi küzdelem természetes fejlődése veti föl előttünk; — mikor látjuk, hogy a távol nyugati nemzetek is mily erőfeszítéssel iparkodnak ott, majd nem minden ponton állást foglalni, — hanem egyszersmind az a létjogosultság is, melyet a történelemben is hasonló feladatok teljesítésével szereztünk eddig is meg. A melyeknek részben változott ugyan formájuk, de mindazonáltal a dolog lényege most is az, hogy ha mi nem leszünk képesek a nyugati civilizációt Kelettel közvetíteni, a Nyugat ugyan nem fog semmiben reánk szorulni, hanem azon mértékben ignorálni fog minket minden nemzetközi mérlegében, (a politikaiban és anyagiban egyaránt) a melyben ezen feladattól visszavonulunk. De ha pusztán anyagi oldalról tekintjük is csak a dolgokat — a keleti piacokat okvetlen el kell foglalnunk, mert Nyugat felé mindinkább megnehezül kereskedelmünk!

Mi újság az örmény világban?

† **KAPATÁN MÁRTON, kanonok,** kinek arczképét és életraj-

zát folyóiratunk tavali évfolyamának 11-dik füzetében adtuk, márczius hó 8-án jobblétre szenderült. Még mikor Gyulafehérvárt lakott oly súlyos betegségbe esett, hogy mindenki azt mondá: »Még csak napjai vannak.« Es Isten kegyelme, melyért naponként imádkozott, a napokból Szamosújvárt éveket csinált. Szülővárosában még hét évet élt. Boldogult mihelyt érezte, hogy végpercei közelednek, végrendeletet csinált, azután meggyónt és felvette az utolsó kenetet. Vasárnap reggel két óraker szállott fel az Isten és emberek előtt kedves kanonok lelke Teremtőjéhez; erre megkondult a plebániái templom nagyharangja, melynek szomorú hangja felkölté csendes városunk lakóit — nagyot úgy mint kicsinyt — hogy imádkozzanak az árvák elköltözött jószívű atyjának lelki nyugalmáért. — Szamosújvárt 1858-ig az a szokás divott, hogy a holtakat délelőtt temették el; elvitték a holt-testet a temető kápolnájába, ott letették, aztán a pap itt előbb misét mondott az elhunynak lelkéért — és csak azután vitték el a testet a sirhoz. Keleten most is tartják e szokást. — Kapatán temetése is reggel történt (márcz. 10-én, délelőtt 9 óraker.) Örmény szertartás szerint temették el. Igen sokan gyűltek a halottasházhoz. Az idő kedvezett. Sok viaszgyertyát osztottak szét e nagy temetés alkalmával. Ott volt a városi tisztikar, a gör. kath. káptalan, a növendékpapság, a gymnasium és népis-kola gyászlobogókkal, az árvaintézet, a tímár és szöcsipar-társulat és az egész polgárság. A gyulafehérvári káptalant Fábián Sándor kanonok képviselte. Mind a 7 örmény pap tett szolgálatot. Csákány Adeodát temette, ötön vitték a testet (hatodik volt a helybeli szentferenczrendi zárda főnöke) a hetedik czeremoniárius volt . . . A menet elérkezett a plebániái templomba; erre a holttestet letették a templom közepén elkészített emelvényre, míg a papok minden oltárnál misét mondtak; azután levitték a sírboltba. A nagy sokaság közt talán egyetlen egy tisztelője sem volt, ki eltávozása alkalmával ne rebegte volna el e szavakat: »Adj Uram neki örök nyugadalmat!«

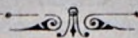
Lázárev-féle akadémiából. 1890 máj. 10-én mult el 70 esztendeje annak, hogy a Lázárev-féle akadémia megnyilott Moszkvában. Ezen szükséges tanintézet fennállásának évfordulóját okt. 24-én ülte meg fényesen. Az nap nem tartottak az akadémián előadást; 11 óraker az összes örmény tanulók templomba mentek, hol a tanuló ifjúság énekkara énekelt. Ott voltak a templomban a Lázárev-féle akadémia volt növendékei, a moszkvai egyetem örmény hallgatói, a moszkvai örmény közönség és még sok más kiváló egyén. Templom után az akadémia nagy termében gyűlt össze az ünneplő közönség; itt előbb megkoszorúzták az alapító Gházár (Lázár) ághá és két fia Hovhánnesz (János) és Hovágim (Joakim) olajfestésű arczképeit és Chácshádur ághá mellszobrát, ki 1866-ban

midőn az akadémia fennállásának 50 éves jubileumát ülte, az ősei által alapított örmény akadémianak 200.000 rubelt adott (326.000 frt.) Már tele volt zsufolásig a terem, midőn felment a szónoki állványra az akadémia jelenlegi derék igazgatója: Khánanéáncz György és egy csinos beszédben visszapillantást vetett az akadémia multjára. Kifejtette azt, hogy mily jelentékeny szolgálatot tett ez a tanintézet az országnak különösen a keleti nyelvek tanításával. — Az akadémia felett a felügyelői tisztelt kezdet óta maga az alapító család gyakorolta; de mivel Chácshádur ághának gyermeke nem volt, a felügyelőség a család egy másik ágára: az Abámelik-Lázareán családra (veje) szállott. Napjainkban az akadémia felügyelője Ábámelik-Lázareán Simon. Az akadémia alaptőkéje 900.000 rubel. A növendékek $\frac{2}{3}$ -a mindig örmény; az intézet szegény örmény tanulók számára alapított, kik itt ingyen ellátásban részesülnek. Az igazgató után a neves ethnographus Chálátheán szólott. A sok szép beszéd közül itt ki kell emelnünk az új-náchicseváni örménység képviselőjének Csálchuceán (ki maga is hallgatója volt a Lázarev-féle akadémianak) szép latin beszédét. A kik jelen nem lehettek az ünnepélyen, távirattal üdvözölték az akadémiaát. A felügyelőség olyan lelkiismeretes gazdálkodást folytat, hogy 6 év alatt 32.000 rubelt takarított meg.

Anglia és a török reformok. A berlini béke, mint már lapunkban is sokszor említve volt, tudvalevőleg arra kötelezte a szultánt, hogy bizonyos adminisztratív reformokat léptessen életbe birodalmának az örmények által lakott vidékein. Angol részről több ízben megsürgették ugyan már a portát a reformok miatt, de valami lényeges ez irányban még mindig nem történt, habár tagadhatatlan, hogy az európai korszellem a török államkormányzatra sem maradt minden befolyás nélkül. Közelebről az angol felsőházban erre vonatkozólag azon eszmét vetették föl: nem lenne-e czélszerű, ha Anglia arra használná befolyását, hogy a szultán alkotmányt engedélyezzen alattvalóinak, s az államszervezetet a képviseleti rendszer alapjára fektetné, — a mint a hetvenes években az örmény származású Mithád pasa (Törökország egyik legnagyobb államférfia) tett is már egy kísérletet a parlamentaris kormányrendszer meghonosítására. Salisbury lord, külügyminiszter azonban a fölvetett eszmére nézve oly értelmű választ adott, hogy az alkotmányosság valamely nép javára csak úgy szolgálhat, ha nem valamely külső pressio folytán létesül; s ennél fogva megtagadott ez ügyben minden kezdeményezést, melynek gyakorlati hatása — nézete szerint — ugy sem lehetne! Ha — ugymond — a szultán meg akarja osztani korlátlan hatalmát alattvalóival, ez bizonyára igen hasznos lehetne mindkettőjükre; de kényszeríteni reá s főleg a kényszerített külföldről alkalmazni egyáltalán nem lehet.

Melkhon khán, volt londoni perzsa nagykövetet a sáh megfosztotta czimétől és rangjától; mint írják, a volt nagykövet vonatkozott a sáh londoni tartozásait kifizetni. Az erről szóló hírlapi tudósítás kissé homályos.

Ágop pasa, Törökország örmény pénzügyminisztere, mint írják, ezen állásáról lemondott, s csak a szultáni »civilista-miniszter« tárczáját tartotta meg. Az ez időszert rendelkezésünkre álló hírek szerint a pénzügyminiszter lemondásának oka nemcsak az, hogy régóta nézet-eljérés van közte és a török nagyvezér között, — hanem egyszersmind a hadügyi és tengerészeti miniszterrel való ellenkezés is. Ágop pasa ugyanis centralisálni akarta a szállítási ügyeket, hogy ez által sok visszaélést megszüntessen, s azonfelül a hadügyi költségvetést redukálni akarta. — Ugyanezen miniszterválságra nézve a »*Politischer Correspondenz*« azt írja, hogy Ágop pasa hirtelen lemondása, mint beavatott körökben állítják, legkevésbé sem kegyvesztés következménye, mert Ágop továbbra is a civilista minisztere marad, s mint ilyen előreláthatólag ezután is ő lesz a pénzügyminiszterium intellektualis vezetője; az új névleges pénzügyminiszternek pedig, a ki valószínűleg Nazis efendi lesz, csak miniszteri címmel felruházott államtitkári szerep jut. Ágop pasának, mondja továbbá az idézett forrás, az európai pénzköröknél főképp jellemességeért volt nagy tekintélye; mert pénzügyi műveleteit éppen nem lehet nagyszabásúaknak nevezni, a mennyiben még azt az ígéretet sem válthatta be, melyet a miniszteri szék elfoglalásakor tett, hogy a hivatalnokok és katonák rendesen és pontosan fogják kapni fizetéseiket; sőt azt mondják, hogy azok a hátralékok talán még soha sem voltak olyan nagyok, mint ez idő szerint. — Nagy munkakerjét és munkakedvét, valamint azt a buzgóságát, melylyel a költségvetésben az egyensúlyt helyreállítani igyekezett, mindenki dicsérletlenül járt el, s talán éppen e miatt kellett lemondania. — A »*Nemzet*« külföldi rovatában erre vonatkozólag a következőket olvassuk: Ágop pasának, a török pénzügyminiszternek, táviratilag már jelentett lemondása oly hirtelen jött, hogy hamarosan meg sem lehetett itélni, hogy ez mily benyomást gyakorolt a konstantinápolyi diplomáciai és pénzkörökre. Nem lehet mondani, hogy Ágop pasának visszalépése a szultán kegyének elvesztését jelenti, mert Ágop pasa ezután is a szultán civilistájának minisztere marad, tehát jelentékeny befolyású ember. Hivatalában nagyon sokat dolgozott. Főtörökvése arra irányult, hogy az egyensúlyt az államháztartásban helyreállítsa, s a legjobb szándék vezérelte minden tétében, bár célja elérésében sokszor nem volt tisztában az erre vezető eszközökkel. S a mi egy török pénzügyminiszternél nem fölösleges dolog, személyes becsületessége is kiemelendő. Ezzel vivta ki azt, hogy nevét Európában bizonyos tisztelettel mondják ki.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

